دەنگی کورد

یەکەمین رۆژنامەی
رۆژانەی سیاسیی کوردیی سەربەخۆیە

بە زمانی کوردی و عەرەبی دەرچووە
(٩ی شوبات - ٢٥ی تشرینی دووەمی ١٩٦٠)

گردوکۆ، ساغکردنەوە و ئامادەکردن
عەبدوڵڵا زەنگەنە

شرۆڤە و بەباڵا بڕین
بەشی کوردی: فەرهاد عەونی.... بەشی عەرەبی: پ. د. عەبدولفەتاح عەلی بۆتانی

پێداچوونەوە
پ. د. ئازاد عوبێد سالح

پڕۆژەی هاوبەش

هەولێر - کوردستان
٢٢ نیسانی ٢٠٢٢

33877

Preview sample - page 1 of 3 - Soran University Academic Digital Library

بیروڕاگەیەنێک کە لەم کتێبەدا هاتوون، بەرپرسیارێتی سەرلەبەریان تەنیا
دەگەڕێتەوە بۆ خاوەنی، ئەکادیمیای کوردی لێیان بەرپرس نییە.

• ناوی کتێب: ضوشەاڵزاد- دەنگی ئازادی
یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانەی سیاسیی کوردیی سەربەخۆیە
بە زمانی کوردی و عەرەبی دەرچووە
(٩ی شوبات - ٢٥ی تشرینی دووەم ١٩٦٠)
• گردوکۆ ،ساغکردنەوە و ئامادەکردن: عەبدوڵڵا زەنگەنە
• شرۆڤە و بەباڵا بڕین:
بەشی کوردی: فەرهاد عەونی ... بەشی عەرەبی: پ. د. عەبدولفەتاح عەلی بۆتانی
• پێداچوونەوە: پ. د . ئازاد عوبید سالح
• سەرپەرشتیاری هونەری و بەرگ: عوسمان پیرداود
• نەخشەسازی ناوەوە: عوسام موحسین
• تایپ: کوردیکی یەک ڕەنگ
• هەڵەگری: شێرزاد فەقی ئیسماعیل و کوردیکی یەک ڕەنگ
• بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی ژمارە(٤٦٠)
• هەڵەبژێریی سەر کۆمپیوتەر: کوردیکی یەک ڕەنگ
• چاپ: یەکەم- ٢٠٢٢
• تیراژ: (٥٠٠) دانە
• شوێنی چاپ: چاپخانەی ڕۆکسانا/ هەولێر
• نرخ: ( ) دینار.
• لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان، ژمارەی سپاردنی(٢٨٨٢)ی ساڵی (٢٠٢١)ی پێدراوە.

Preview sample - page 2 of 3 - Soran University Academic Digital Library

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

پێشگوتن

عەبدوللا زەنگەنە

ماوە پۆژێ لە پۆژان بەتەما بووین، هیچ کام لە پۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکانی
. دەستی من دووبارە چاپ بکرێنەوە، بەڵام لە ساڵی ١٩٩٩ ئەوکاتەی هەستم
وی پۆژنامەنووسی پێویستی بە یەکێکی پێدالگری وەکو منە، مەبەستم بووە
ی جیاوازتر دەست بۆ ئەم لایەنەی مەعریفە ببەم، ئەوەبوو سەرەتا نیەتم
امەی (ژیانەوە)ی سلێمانی بێمە مەیدان، بەڵام وا دیارە ئەوسا نەمزانیبوە
دابووە! بۆیە کاتێ بۆ کردنەوەی چەند گرێیەکی مێژووی یەکەم پۆژنامەی
(گوڕەستان)ی دایک، جیوومەتە لای (د. کەمال مەزهەر) لە بەغدا، دوای
ەی ئەم پۆژنامەیە بە مەرامی خۆم گەیشتووم، باسی بیرۆکەی دووبارە
ی (ژیانەوە)شم بۆ کردووە، هەر ئەو پۆژەش گفتم لێی وەرگرتووە، ئەو بێیدا
ێشەکی بۆ بنووسێت. ئەوەبوو دواتر دەستم بە کتە و پشکێنێ و پەیداکردنی
بەراوردکردن کردووە، دواتریش کەسێکی دیکەم لە سلێمانی لێ هەڵکەوتووە،
ڵیی لەو پۆژنامەیە هەبووبێت، لەسەر ئەوە پێکهاتووین بە هاوبەشی پەرە بەو
ین، بۆ ئەو ئامانجەش، سەرچاوەی پێویست بگوڕینەوە و بیخەینە بەردەستی
بێی دووڵی، هەموو زانیارییەکانی لای خۆم خستووەتە بەر دەست، کەچی
ئەوی بۆ دواتر هێشتەوە! بیرمە ئەو دەمەی دەستم لە ناو دەستی نابوو،
م بە فلانە کەس، واتە د. کەمال مەزهەر، داوە پێیدا بچێتەوە و (**پێشەکی**
کاتێ وتوویە: بۆ ئەو بە پێشەکییەک ناوی بێنە سەر بەرگی کتێبی ئێمە؟ من
بەڵام بێدەنگیم لێی کردووە! ئەوەبوو دواتر، ئەو یاباپە ماوەی پتر لە سێ
. ئەمرۆ و سبەی پێکردووم، بە گەشتە بێ شومارەکانیشم بۆ شار ئەو مەراقەم
چوو دەر تا بزانم مەبەستی چیبە؟! تا پۆژێکیان پرووبەپرووی بوومەتەوە، دوای
سی نەخۆشی و نەشتەرگەری خۆی لە ئێران بۆ کردووم، دواتر زۆر بە
یەوە گوتی: دوای نەخۆشییەکەم، ئەو ماوەیەی لە مالەوە بووم، وا هەموو
واو کردووە، ئەگەر زانیارییەکان و ئەو ژمارە و ئەو ژمارەی پۆژنامەکانی لای
نییەوە، چاپیان دەکەم، کاتێ لێیم پرسیوە ئەی پێککەوتنەکەی نێوانمان؟
کتێبەکەدا سوپاست دەکەم!

ی پۆژانی کردنەوەی پێشانگای هاوبەشیی سەد ساڵەی پۆژنامەنووسی، ئەوە
ووەم ئەزموونی نەرێنیم لەم بوارەدا، دیارە من پێشووتر، پۆشنبیران و
کوردم تەنیا لە پێی نووسین و بەرهەمەکانیانەوە ناسیبوو، خۆیان و هەموو
یانم ئەوەندە لا پیرۆز بووە، شەرمم کردووە بەرامبەریان سەر بڵند بکەم!
ەو پۆژە، بەم خەمەوە و کۆمەڵێک خەیاڵەوە، کاتێ لەپێش کتێبخانەکەی
ەکتەبە) لە سلێمانی سەنگربووم‌ەوە و سەبری کتێب و گۆڤار و پۆژنامەکانی
م دەکرد، لەوڵاوە (ئەوزاد عەلی ئەحمەد) بەرەو پووم هات، هەر چەندە
ال ئەویش یەکێمان لە نزیکەوە نەدەناسی، وا دیاربوو کتێبی (**پۆژنامەنووسی
کوردستانی دوای ڕاپەڕین**) سەرنجی ڕاکێشابوو و دەستخۆشی لێ کردم، لە
یشی: هەر ئەوەندە دەکرێت! کاتێکیش لەسەر حاڵی خۆم قسە و دەردەدڵیم
، هەندێک سەرزەنشتی کردم، چۆن بەبێ پرس، هەروا لەخۆمەوە شتی وام
ا ئەوەش نەبوێرم، من لە ساڵی ١٩٧٥بەدواوە، جارێکی دیکە نزیکی هیچ
زیێکی کوردی نەکەوتبووم‌ەوە، بەم حاڵەیشمەوە هەر لە خۆم دڵنیا نەبووم
ر و وەڵام بگەمە شاری سلێمانی، بۆیە هەموو جار، لە پێی دەڵەکەوە دەچووم
وێشەوە دەچووم کەرکووک و ئینجا سلێمانی، لەبەر پرسینەوە نەدەویترام لە
مە هونێل، تاچار دەبووم لە مالە دۆست و برادەران بمێنمەوە، ئەوەی باش
ڕانی ئەو شارەم، هەردەم دەرگای مالەکانیان بۆ میوانان کراوە بووە، ئای
ئانزانی (**بەختیار عوسمان غەفوور**)ی هاوپێی سەردەمی زانکۆ و (**خەدیجە
وژینی چەند ئەوان لە مالەوە میواندارییان کردووم؟ ئەوە لە کاتێکدا ئەوسا
اد عەبدوللا و ئەهلە محەمەد سەعدوللا**) و برادەرانی هەولێرم لە سلێمانی بوون،
ر بار و زووڵ ئەو پۆژانە، ئەدەکرا لە مالی **هیچ** کامیان بمێنمەوە.

دەمێکە پێمواییە، مرۆ لەسەر هەر بڕیاوەڕ و ئایدیۆلۆژیەک بێت، دەبێ یەکدی
کانەوە، بیرمە ئەو پۆژە بەو خەمەوە چوومەتە مالی ئەوان، کە بە حاڵ
ن بۆ حەوانەوەی خۆیان و منداڵەکانیان، لە ژێرزەمینی یەک لە مالەکانی گەڕەکی
ر بۆ خۆیان دابین کردبوو، دیارە لەوێش کەوتوومەتە هەڵپشتنی خەم و
کانی خۆم، دڵنیام بە خوێندنەوەی ئەو دێرانە وا هەندێکتان دەیەوێ: ئارامتان
ن، یان بەم قسانەم هەناسەتان تەنگ بێ؟! بەڵام من لەو دەمەوەی بڕیار و
م داوە، جێ پەنجەم لەم بوارە دیار و بەرچاو بێت، تەنیا مەبەستم گەیاندنی
بووە، بۆیە دەڵێم: تکاتان لێ دەکەم ئارام بن، با قێرترین چۆن هەست بۆ
ی یەکدی ڕابگرین! ئەوەبوو ئەو هاوکارەم نواندێکی گرت و گوتی: عەبدوللا

ئاگادارییە، ئەوانەی بایەخ بەم بوارە دەدەن، زۆربەیان دەروون ئالۆز و خۆپەسندن، ئەمانەت لەنێو خۆیشیان حیساب بۆ هەستی یەکدی ناکەن، هەرکەسە و دەبەوێ هەموو شتێک لەبەردەستی ئەوی دی دەربێنێت، جا تۆش کەبفی خۆتە! چەند ساڵێک دواتر، کاتێ ئەو سەرنجەی جارانی (**دڵشاد عەبدوللا**)م لە دەزگای ئاراس بیر هێنایەوە، خەمەکانی خۆم لەبەر چاوی خۆی بۆ (**بەدران ئەحمەد حەبیب**) هەڵرشت، هەر ئەو ئازیزە پێی گوتم: دەترسام پەنای ئەو نەخۆشییە تۆش بگرێتەوە، هەرچەندە خۆم لەو جۆرە کەسانە نیم ڤایرۆسی ئەو جۆرە پەتایە کارم تێبکات، بەڵام دەبێت دەدانیشی پێدابنێم لەوساوە تا بە ئەمڕۆ گەیشتووە، تێبینییەکەی ئەو لە مێشکمدا زرنگاوەتەوە! ئەوەشم بە بیرە، جارێکیان هەر ئەو ئازیزە بیرەوەری خۆی لە بارەی بایەخدانم بەم بوارە بۆ کەسێک دەگێڕایەوە، چۆن بایەخم بە پەڕە کاغەزێکی هەڵگیراوەی سەر شەقامانیش داوە! ئا لێرەدایە لەبارەی (**صوت الاکراد - دەنگی کورد**) ڤاق قسە دێت، با بزانین ئەو پۆژنامەیە چۆن و بە چ زەحمەتییەک وا بەم شێوەیە کۆکراوەتەوە و دەخرێتەوە بەردەست؟.

من تا چەند مانگێکیش دوای پۆژانی سەد ساڵەی پۆژنامەنووسی کوردی، تاقە دانەیەکیشم لەم پۆژنامەیە نەبینیبوو، تەنانەت بۆ ئەو پێشانگایەش، کە بۆ ئەو بۆنە پیرۆزە و لەم پۆژانەدا لەگەڵ (**مەحمود زامدار**) کردبوومانەوە، بیرم نایێتەوە کۆپییەکمان لەکوێ پەیدا کردبوو؟ بەڵام چەند ساڵ بوو لەنێو لاپەڕەکانی پۆژنامە و گۆڤار و چەند کتێبێکی کوردی، هەندێ زانیاریی لابەلام لە بارەیەوە بەرچاو کەوتبوو، ئەوەی بۆ یەکەم جار خوێندبوومەوە، دەکرێت لەبارەیەوە بڵێم: ئەگەر کاری (**حوسێن حوزنی موکریانی**) لە جیهاندا کەم وێنە بووبێت، دەبێت ئەوەی من زۆر بە بێ وێنە هەژمار بکرێت! تکا دەکەم تا ئەو چەند بڕگەیەش دەخوێننەوە، بەم قسەیەم قەڵس مەبن و بە ئارامی بمێننەوە، دڵنیابن مەبەستم نییە کارەکانی خۆم لەگەڵ هیچ کەسێکی دیکە بەراورد بکەم!

تا کۆتایی پایزی ١٩٦٨، واتە ئەو کاتەی پۆژنامەی (**التآخي - برایی**) تێدا وەستاوە، نابێت هیچ پۆژنامەیەکم، نە بە زمانی کوردی و نە بە زمانێکی دیکە، خوێندبێتەوە، چونکە بەپێی بار و زووڵ کۆمەڵایەتی و پۆشنبیری ئەوسای ئەو کۆمەڵگەیە، هەروەها لەبەر تەمەن و باغەڵ و دەوروبەرەکەی خۆم، هی ئەوە نەبوومە بەدوای ئەو جۆرە سەرچاوەی بیر و هۆشەدا گەڕابم! ئەوە نەک هەر من، بەڵکو زۆربەی خەڵک هەر وا بوون، بەڵام ئەوسا پۆژنامە و گۆڤار ئەوەندەی ئەمڕۆ بێ بایەخ نەکرابوو، دەبوا پارەی پێبدرێت، زۆرترینی ئەو کەسانە دەیانکڕین یا دەبوونە ئابۆنەداریان، یا ئەوەتا مامۆستا و فەرمانبەری حکوومەت بوون، یانیش پارەدارانی ئەوسای نێو ئەو کۆمەڵگەیە بوون، بڕی ئابۆنەش، بە ماوەی شەش مانگ یا بە ساڵ لە تەرویسەی پۆژنامەکان دیار دەکران، لەو نێوەدا شۆڕشی کورد ماوەیەک بوو دوو کەرت ببوو، دوو ناوی (**جەلالی**) و (**مەلایی**) بەرەویان هەبوو و حێی (**پارتی**) و (**شۆڕش**)یان گرتبۆوە! بەڵام زۆربەی خەڵک لایەنگیری (**مەلا مستەفای بارزانی**) بوون، ئەوانی دیکەش زۆرتریان، یا لێرەولەوێی شارەکانی، یان لە (**بەکرەجۆ**)ی نزیک سلێمانی، یەک دوو بارەگایەکیان کردبووەوە، هەولێری ئەوساش بەم بار و زووڤە ژیانی تێدا زۆر زەحمەت ببوو، ئا لەو بارە کۆمەڵایەتییەدا، من تازە دووی ناوەندیم تەواو کردبوو، ئەگەر پێشووتر لەژێر کاریگەری چاپخانە و کتێبخانەکەی (**گیو موکریانی**) هەرزم چووبێتە خوێندنەوە، بەڵام بیرمە کاتێ لە دوا قۆناغی سەرەتایی بووم، مامۆستایەکمان، کە نێستا ناوەکەیم بیر ناکەوێتەوە، هەموومانی بردووەتە کتێبخانەکەی قوتابخانەی کۆڕەک، شوێنەکەیشیم وەکو جاران بیر ماوە، لە بەیتوونەی سەرەوەی پلیکانەکانی قوتابخانەکە بوو، بینایەکە نێستاش وەکو خۆیەتی و بۆنی خاکی پێوەیە، چونکە بە بەردی ئەڤاڕی بینا کراوە، هەر بۆیە من لەو تەنەکە و تیفتیفانەی ئەمڕۆم جوانتر دێتە بەرچاو، دەبێت لەبەر ئەو دوو هۆیە بووبێت، ئەوسا متووی خوێندنەوە ببووم، هەرچەندە بیرم نەماوە چۆن فێر ببووم سەردانی کتێبخانەی گشتی بکەم، بەڵام زۆر چاکم لەبیرە، هەموو جار بۆ سەردانی ئەوێ، دەبوایە لە گەڕەکی (**سێتاقان**)ەوە بچمە ئەوسەری شار، هاتوچۆش زیاتر بە پا یان بە (**ئامانە - پاسی گشتی**) بوو، کە دانیشتنی لای پێشەوەی بە (١٥) و دواوەشی بە (١٠) فلس بوو! شار هێشتا نە ئەوەندە تەکسی تێدا نەبوو، خۆ ئەگەر هەشبوایە، خەڵک ئەوەندە پارەی نەبوو بەکرێ بیگرێت، هەندێ جارانیش هەر لە دووکانەکەی باوکمەوە، کە ئەویش لە پیرێی مام گیو و لە بن قەڵات بوو، خۆم دەدزییەوە و پووم لەوێ دەکرد، بەڕاستی نەخشەی بیناکەی ئەو کتێبخانەیەش زۆر تایبەتی بوو، بەمەش ببووە شوێنێکی کەم وێنەی شار، ئەوەندەی ئاگادارم، لە سەرەتای پەنجاکانی سەدەی ڕابردوو، (**نەجمەددین صائیب**)ی متەسەرڕف ئەوسا، پارەی پێویستی بۆ بینایەکەی دابین کردبوو، بە هەر حاڵ ئەو شوێنە بۆ من زۆر خۆش و گونجاو بوو، بەڵای کەمییەوە هەفتەی جارێک دەچووم ئەوێ، نازیش بەسەر کەسەوە ناکەم، تا بڵێم ئەو سەراو دەراوەم لەبەر توانا و لێهاتوویی بووە، بەڵکو بەم گێڕانەوەیە، نێستا وا هەست دەکەم چەندە بێ کەڵک و بێ سوود بوومە، هەر جارەش بۆ

Preview sample - page 3 of 3 - Soran University Academic Digital Library